

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/teksty/81841,Podpułkownik-Mikołaj-Aleksander-Krajnik-Grzymala-1901-1943.html>

Mikołaj Krajnik z córką Hanną, Komorów, lata 30. XX w. (archiwum domowe, dzięki uprzejmości państwa Katarzyny i Edwarda Krolskich)

BIOGRAM / BIOGRAFIA

Podpułkownik Mikołaj Aleksander Krajnik „Grzymała” (1901-1943)

Autor: JUSTYNA STAROŃ 07.06.2021

W ramach projektu Archiwum Pełne Pamięci do zasobu Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej każdego tygodnia trafiają różnego rodzaju dary od osób prywatnych: od pojedynczych kart po pudła zawierające materiały różnej proweniencji.

Nierzadko zdarza się, że dane dokumenty oświetlają nieznaną dotąd dobrze postaci związane z historią Polski. Tak też stało się z trzema kartami (IPN BU 1467/239), które w kwietniu 2021 r. przekazała do zasobu archiwalnego IPN pani Katarzyna Krolska. Dotyczą one dziadka pani Katarzyny – ppłk. Mikołaja Aleksandra Krajnika ps. „Grzymała” (1901–1943), który czynnie włączył się w działalność ZWZ-AK, zarówno w Komendzie Głównej AK, jak i na obszarach północno-wschodniej Polski. W publikacjach dotyczących wojny obronnej, a także działań polskiego podziemia znajdują się o nim jedynie lakoniczne wzmianki, a nigdzie nie można odnaleźć więcej informacji o tak zasłużonym dla Polski oficerze. Ofiarowane materiały oraz kwerenda biblioteczna pozwalają na odtworzenie – choć w szczątkowej formie – biogramu Mikołaja Aleksandra Krajnika.

Dzieciństwo i Niepodległa

Mikołaj Aleksander Krajnik urodził się 24 lipca 1901 r.¹ w Wilnie jako syn Marka i Franciszki z Pułłjanów. W dzieciństwie mieszkał z rodzicami i rodzeństwem (bratem Wiktorem i siostrą Zofią) w gospodarstwie w rejonie słuckim w obwodzie mińskim na terenie ówczesnego Cesarstwa Rosyjskiego. W Słucku ukończył szkołę średnią i w 1919 lub 1920 r. przedostał się do Polski i wstąpił do armii². Po odbyciu zasadniczej służby wojskowej w piechocie został przeniesiony w 1922 r. na trzecią listę oficerów rezerwowych w stopniu podporucznika³. Został zweryfikowany w stopniu porucznika ze starszeństwem z 1 grudnia 1922 r. jako oficer rezerwy zatrzymany w służbie czynnej w 86 pułku piechoty⁴ w Mołodecznie. Pułk wchodził w skład 19 Dywizji Piechoty. W 1923 r. Krajnika odkomenderowano do Szkoły Obserwatorów i Strzelców Lotniczych w Toruniu w charakterze ucznia⁵ (w latach 1919–1921 nazwa tej szkoły brzmiała: Oficerska Szkoła Obserwatorów Lotniczych).

W 1925 roku poślubił Elżbietę Kobylińską⁶, córkę Wacława i Wiktorii z Wieszczyńskich. Dwa lata później, 22 października, na świat przyszła ich córka – Hanna (Halina Krajnik-Snitkiewicz 1927–2017, graficzka, ilustratorka, malarka, absolwentka stołecznej Akademii Sztuk Pięknej). Z kolei 31 sierpnia 1939 r. urodził się syn – Marek Mikołaj Wacław.

*Kpt. Krajnik Mikołaj
komdt. kl. „G”*

**Mikołaj Aleksander Krajnik, 1933
r. (źródło: „Rzeczpospolita
Podchorążacka” 1933, nr 13)**

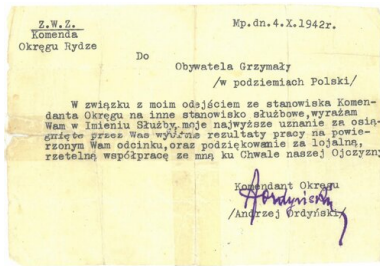
W 1930 r. porucznik Mikołaj Krajnik został oddelegowany do Szkoły Podchorążych Piechoty w Ostrowi Mazowieckiej⁷. Nauka w szkole trwała w latach 1930–1933. Przysięga odbyła się 19 marca 1930 r. w Różanie, natomiast X promocja 6 sierpnia 1933 r. Podczas ostatniego roku nauki w Ostrowi Mazowieckiej Krajnik pełnił funkcję komendanta klasy „G” 3 kompanii I batalionu⁸. W międzyczasie wraz z listą starszeństwa z 1 stycznia 1933 r. został awansowany do stopnia kapitana.

W 1938 r. za zasługi w służbie wojskowej w korpusie oficerów piechoty kapitan Mikołaj Krajnik został odznaczony Srebrnym Krzyżem Zasługi⁹.

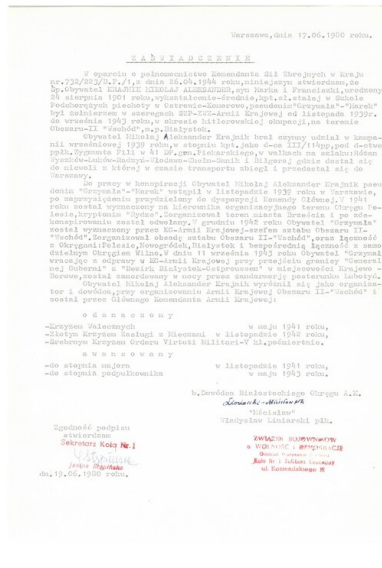
W kampanii wrześniowej

Brał czynny udział w kampanii wrześniowej jako dowódca III batalionu 114 pułku piechoty, który został sformowany w ramach mobilizacji alarmowej w sierpniu 1939 r. w Ostrowi Mazowieckiej jako oddziały wystawione przez Szkołę Podchorążych Piechoty. Na początku września cały pułk miał za zadanie przygotować obronę na wschodnim brzegu Narwi o przedmoście Różan – batalion Krajnika stał w odwodzie w okolicy wsi Ludwinowo (gmina Goworów)¹⁰. 5 września 114 pp podjął próbę odparcia Niemców za Narew w okolicach wsi Chełsty, która okazała się nieudana, w walkach uczestniczył również oddział „Grzymały”¹¹.

Biorąc pod uwagę sytuację na froncie, podjęto decyzję o odwrocie i skierowaniu się do Wyszkowa. Mikołaj Krajnik następnie angażował się w walki na linii Radzyń-Włodawa-Sanniki i Biłgoraj, gdzie dostał się do niewoli. Udało mu się uciec z transportu i przedostał się do stolicy. W listopadzie 1939 r. został zaprzysiężony w pracy konspiracyjnej w Związku Walki Zbrojnej z przydziałem w Komendzie Głównej. Posługiwał się dwoma pseudonimami: „Grzymała” i „Marek”.

Zaświadczenie Komendanta Okręgu Polesie ZWZ - Andrzeja Ordyńskiego, właśc. Franciszka Józefa Faix-Limanowskiego; 4.10.1942 (fot. z zasobu IPN)

Zaświadczenie z Związku Bojowników o Wolność i Demokrację. Oddział Warszawa-Żoliborz, podpisane przez ptk. Władysława Liniarskiego ps. Mściśław; 17.06.1980 (fot. z zasobu IPN)

W ZWZ-AK

Wiosną 1941 r. Komenda Główna ZWZ-AK rozpoczęła przygotowania do kompletowania nowej grupy oficerów, którzy mieli zająć się organizacją struktur podziemnych na terenach północno-wschodnich, w okręgach: Białystok, Nowogródek i Wilno. Wcześniejsze próby stworzenia podziemia w tych rejonach nie powiodły się, ponieważ pierwszy wyznaczony do tego działania – mjr Aleksander Habiniak ps. Kuźma został zabity przez NKWD, natomiast drugiego – ppor. Ksawerego Sosinowskiego ps. Rybak aresztowano. Komendantem Okręgu wyznaczono ppłk. Franciszka Faix-Limanowskiego ps. Ordyński. Mikołaja Krajnika oddelegowano do kierowania organizacją terenu Okręgu Polesie „Rydze”. Zajął się terenem miasta Brześć nad Bugiem. Po

zdekonspirowaniu musiał zostać odwołany. W listopadzie 1941 r. otrzymał awans na stopień majora.

11 listopada 1942 r.¹² „Grzymałę” mianowano na szefa sztabu Obszaru II – Białystok. Jego głównymi zadaniami było: zorganizowanie obsady sztabu oraz łączności Białegostoku z okręgami: Polesie, Nowogródek, Wilno. Co więcej, jego mieszkanie na terenie koszar w Komorowie, w którym przebywała żona z dziećmi, było punktem kontaktowym Polskiej Organizacji Zbrojnej¹³. W maju 1943 r. awansowano Mikołaja Krajnika do stopnia podpułkownika.

Mieli przed sobą, po przekroczeniu granicy,
długi marsz. „Kazia” zdjęła z głowy
chusteczkę, zawięła w nią dokumenty i
schowała w siano. Gospodarz zamknął z
zewnątrz wrota stodoły na klucz. Wracającego
do chałupy zatrzymali w podwórzu
Grenzschutze...

11 września 1943 r. wracał ze spotkania Komendy Głównej AK z Warszawy, usiłował przekroczyć granicę Generalnej Guberni i Bezirk Białystok-Ostpreussen i w miejscowości Krajewo Borowo został schwytany przez Niemców razem z kurierką i kierowniczką Oddziału V-K Łączności Konspiracyjnej Komendy Okręgu Białystok Kazimierą Porzycką, ps. „Kazia”¹⁴. Okoliczności ich śmierci uwieczniła we wspomnieniu Jadwiga Puchalska ps. „Agnieszka”:

■
„Grzymała” i „Kazia” musieli poczekać na odpowiednią chwilę, aby przejść granicę. Był to dobry moment do wypoczynku. Schronili się w stodole pracownika „służby przerzutów”. Mieli przed sobą, po przekroczeniu granicy, długi marsz. „Kazia” zdjęła z głowy chusteczkę, zawięła w nią dokumenty i schowała w siano. Gospodarz zamknął z zewnątrz wrota stodoły na klucz. Wracającego do chałupy zatrzymali w podwórzu Grenzschutze [spolszczona nazwa straży granicznej]. Kazali otworzyć stodołę. Gospodarz zwlekał, mając nadzieję, że zanim otworzy kłódkę, tamci umkną drugim wyjściem. Niestety, zostali. Bez rewizji, bez legitymowania Niemcy zaczęli do nich strzelać. „Kazia” zdążyła przed śmiercią wskazać gospodarzowi ruchem głowy na sąsiek z sianem. Po egzekucji strażnicy odeszli, każąc gospodarzowi pochować zamordowanych pod lasem. Po dokonaniu smutnego obrzędu gospodarz uprzytomnił sobie, że kiedy „Kazia” wchodziła do stodoły, miała chusteczkę na głowie, a pochował ją z odkrytą głową. Zaczął szukać we wskazanym przez nią kierunku.

Odnalazł schowane dokumenty i przekazał komu należy¹⁵.

**Mikołaj Krajnik z córką Hanną,
Komorów, lata 30. XX w.
(archiwum domowe, dzięki
uprzejmości państwa Katarzyny i
Edwarda Krolskich)**

Dopiero we wrześniu 1947 r. Mikołaj Krajnik został uznany za zmarłego na wniosek żony. W odpisie aktu zejścia podano, że zmarł 12 września 1943 w Sulęcinie koło Zambrowa¹⁶.

Podpułkownik Mikołaj Aleksander Krajnik w uznaniu swoich zasług został odznaczony: Krzyżem Walecznych (w maju 1941 r.), Złotym Krzyżem Zasługi z Mieczami (listopad 1942 r.), Srebrnym Krzyżem Orderu Virtuti Militari klasy V¹⁷ oraz Krzyżem Armii Krajowej – pośmiertnie.

¹ W książkach, jak i dokumentach pojawiają się różne warianty daty urodzenia Mikołaja Aleksandra Krajnika: 24 czerwca, 24 lipca i 24 sierpnia oraz dwie daty roczne 1899 i 1901. Podaną wyżej datę oparto na dziale: Zmiany (sprostowania) nazwisk, imion i dat urodzenia w korpusie oficerów piechoty, „Dziennik Personalny” 1934, nr 2, s. 39: „Kpt. Krajnik Mikołaj ze Szk. Pchor. Piech. – z Mikołaj ur. 24.7.1899 – na Mikołaj Aleksander ur. 24.7.1901”. Dział opatrzone dopiskiem: „Na podstawie metryk, świadectw, odpisów metryk, świadectw urodzenia, tłumaczeń, zaświadczeń oraz protokołów”. Ponadto w książkach historycznych, a także w bazie straty.pl można się spotkać z sytuacją, że Krajnika opatrywano tylko imieniem Aleksander bądź Władysław. Również przeznaczony bywa jego konspiracyjny pseudonim: z „Grzymała” na „Drzymała”.

² Informacje o początkowym okresie życia Mikołaja Krajnika zaczerpnęłam z notatki spisanej przez jego żonę Elżbietę – archiwum domowe państwa Katarzyny i Edwarda Krolskich.

³ „Dziennik Personalny” 1922, nr 9, s. 6 (tu data ur. 24.06.1899).

⁴ „Rocznik Oficerski” 1923, s. 374, 548.

⁵ „Dziennik Personalny” 1923, nr 40, s. 40.

⁶ [Zezwolenia na zawarcie związku małżeńskiego otrzymali:], „Polska Zbrojna” 1925, nr 285, s. 6.

⁷ „Dziennik Personalny” 1931, nr 7, s. 329. Zob. Ć-wicz, kpt., *Mili goście z Ostrowi Mazowieckiej w C[entrum] W[yszkolenia] San[itarnego]*, „Polska Zbrojna” 1932, nr 186, s. 5.

⁸ Zob. „Rzeczpospolita Podchorążacka” 1933, nr 13 (nr promocyjny).

⁹ „Dziennik Personalny” 1938, nr 3, s. 33.

¹⁰ S. Andryszczyk, *Walki obronne oddziałów polskich na obszarze obecnego województwa ostrołęckiego we wrześniu 1939 roku*, „Zeszyty Naukowe Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego” 1989, t. 3, s. 117.

¹¹ W. Kozłowski, *Obrona środkowej Narwi i Biebrzy w 1939 roku*, Łódź 1981, s. 109.

¹² Data za:[Zdzisław Gwozdek, *Awanse*], http://www.wolasewicz.com/biblioteka/lista_gwozdek.pdf [dostęp online; 29.04.2021].

¹³ M. Bartniczak, *Od Andrzejewa do Pecynki 1939–1944*, Warszawa 1984, s. 110.

¹⁴ Zob. H. Michalska i in., *Porzycka Kazimiera „Kazia”*, [hasło w:] *Słownik uczestniczek walki o niepodległość Polski 1939–1945. Poległe i zmarłe w okresie okupacji niemieckiej*, Warszawa 1988, s. 328.

¹⁵ J. Puchalska „Agnieszka”, *Łączność konspiracyjna z wschodnimi terenami kraju*, [w:] *Łączność, sabotaż, dywersja. Kobiety w Armii Krajowej*, Londyn 1985, s. 111.

¹⁶ Informacja z odpisu skróconego aktu zejścia Mikołaja Krajnika, 16.09.1947 r. – z archiwum domowego Katarzyny i Edwarda Krolickich. Najpewniej mowa o Sulęcinie Włociańskim lub Szlacheckim w gminie Stary Lubotyń w pobliżu Ostrowi Mazowieckiej. To miejscowość Krajewo Borowe leży w okolicy Zambrowa. Nie udało się również ustalić miejsca pochówku Krajnika, który został odnotowany na *Liście żołnierzy polskich formacji niepodległościowych o nieznanym miejscu pochowania w: Księga pochowanych żołnierzy polskich poległych w II wojnie światowej*, t. 2: *Żołnierze podziemnych formacji niepodległościowych*, red. nauk. E. Pawłowski, Pruszków 1994, s. 396.

¹⁷ Zob. G. Łukomski, B. Polak, A. Suchcitz, *Kawalerowie Virtuti Militari 1792–1945. Wykaz odznaczonych za czyny z lat 1863–1864, 1914–1945*, Koszalin 1997, s. 443.

COFNIJ SIĘ